

SZÉL JÚLIA—
ANTAL GÁBOR

TÖRTÉNELMI
TÁRGYALÁS*

RIPORT-
DOKUMENTUM

NINCSEN TELJES KÉPÜNK A NÉPBIZTOSOK PERÉNEK TÁRGYALÁSÁRÓL, HISZEN TERMÉSZETES, HOGY A POLGÁRI SAJTÓ, HA CSAK LEHET, ÉPPEN AZOKAT A MONDATOKAT ÉS MOZZANATOKAT NYOMJA EL, AMIBŐL A PORIG ALÁZOTT MAGYAR MUNKÁSSÁG BÁTORSÁGOT ÉS ÖNBIZALMAT MERÍTHETNE. MEGIS, A POLGÁRI SAJTÓN ÉS A CENZÚRA DIDERGŐ ÓVATOSSÁGÁN KERESZTÜL IS BIZONYOS, HOGY HA A VÁDLOTTAKRA NÉZVE BÁRMIVEL VÉGZŐDIK IS, A NÉPBIZTOSOK PÖRE NEM LESZ SÖTÉT FEJEZETE A MAGYAR ÉS EURÓPAI PROLETÁRSÁG TÖRTÉNETÉNEK.

BÉCS, 1920. JÚLIUS 22-ÉN.

GÁBOR ANDOR

IDŐS FÉRFIHANG: Csató Gyula vagyok. A Tanácsköztársaság alatt a Katonai Forradalmi Törvényszék elnöke voltam. A népbiztosok pere alatt ugyancsak börtönben ültem, de pontosan értesültünk mindarról, ami történt. A három bíró Stocker, Csekmarek és Fagl Ivor volt. Így hívták őket, és olyan bírók voltak, mint az eperjesi Ca-

raffa. Aki eléjük került, az halálra volt szánva. A népbiztosok perében nagyon derék ügyvédek látták el a védelmet. A védők rendkívül bátran, az életük kockáztatásával védtek. A népbiztosok perében mindent összehoztak a vádiratban, amit az ellenforradalom a sajtóban is, röpiratokban is, mindenféle összehordott. Ezeket kezdte tár-

* Az itt közölt riportdokumentum 1967. március 21-én, 17.40 h-tól 18.30 h-ig hangzott el a Magyar Rádió Kossuth-adóján.

A tárgyalási jeleneteket — bizonyos tömörítésekkel és stilizálással — az 1920-as, úgynevezett „Népbiztos per” eredeti aktáiból vettük. Sajátos műfajú „játékunk”-ban a négy megszólaltatott népbiztos szavait a következők tolmácsolták: Kelen József: Kálmán György, Nyisztor György: Siménfalvi Sándor, Szabados Sándor: Ungváry László és Bokányi Dezső: Bessenyei Ferenc. (Bokányi — a történelmi tárgyalás közegében — egy 1919-es toborzóbeszédéből is mond részletet.) Az Elnök, az Ügyész és a Védő megszólaltatását mai jogászok vállalták. Elnök: dr. Rónai Róbert, ügyész: dr. Friedrich Lajos, a védő pedig dr. Stauber József volt. Azokon kívül, akik bemutatkoznak a hallgatók (és íme, most már az olvasók) előtt, az egyes hangok feloldása a következő:

I. hang: Czimmermann Ferenc, II. hang: Albu Dénes, III. hang: Répánszki Tivadar, IV. hang: Kántor Sándor, V. hang: Vadasi Lajos, VI. hang: Mokri József, VII. hang: Szívós Ferenc, VIII. hang: Csabai Gyula, IX. hang: (nem tudtuk kideríteni), X. hang: Krizsnyánszki Antal, XI. hang: Kolos István, XII. hang: Tóth Pál, XIII. hang: Szili István. A zenei betétek a „Fáklyavivők” című hanglezemből vett részletek. (A szerzők.)

gyalni a maga módján az a bizonyos gyorsított tanács, a budapesti vérbíróság. Akik ott a vádlottak padján ültek, nagy többségükben állták ezt a rohamot: bátran és jól védték igazságukat.

RIPORTER: A Tanácsköztársaság ideje 133 nap volt, a népbiztosok perének tárgyalása 146 napig tartott. Bokányi Dezső, Kelen József, Nyisztor György, Szabados Sándor és hat társuk fölött több mint 46 évvel ezelőtt, 1920. december 28-án elhangzott az ítélet. Ez a mi történelmi tárgyalásunk tehát: perfelújítás. A per sokkötetnyi anyaga, a vádlottak és a bírák élethálálharca néhány feszült

pillanatba sűrítve. A történelem ugyan már tisztázta a Magyar Tanácsköztársaság népbiztosainak szerepét, de egyéni arcukat csak a kortársak őrzik. A négy népbiztos, akit most itt megidézzük a Stocker elnök elé citált tíz közül, éppen úgy nem él már, mint a többi hat. A tanúk sem jelenhetnek meg teljes számban: hangjukat, vallomásaikat magnetofonszalag őrzi. Ők sem azonosak a per akkori tanúival, hiszen Stocker Antal nem őket idézte meg annak idején. A hamis tanúk helyett most az igaziak: a kortárs vöröskatonák, direktórium-i tagok tesznek vallomást a népbiztosok perében.

ELNÖK: A bolsevik népbiztosok bűnperének folytatólagos tárgyalását megnyitom. Felkérem a vád képviselőjét, tartsa meg vádbeszédét.

ÜGYÉSZ: Méltóságos Elnök Úr, Tekintetes Királyi Törvényszék! A gyorsított büntetett perrendtartásról szóló 4039/1919 ME. rendelet 1. §-ának 1. pontja értelmében gyorsított tanácsok járnak el a Tanácsköztársaság szervei, közegei és megbízottjai ellen, akik hatósági jogkört bitorolva, vagy színlelve, a büntetőtörvénybe cselekvő büntetést követtek el. A Tekintetes Királyi Törvényszék előtt áll az 1919. aug. 18-a óta előzetes letartóztatásban levő Kelen József, aki 1892. január 12-én Nagybocskón született, nős, elektromérnök, budapesti lakos, a diktatúra szociális termelési népbiztosa; az 1919. augusztus 13-a óta előzetes letartóztatásban levő Nyisztor György, aki 1869. december 22-én Szatmár-Németiben született, nős, egy gyermeke van, földmunkás és napszámos, a diktatúra földművelésügyi népbiztosa volt; az 1919. augusztus 15-e óta előzetes letartóztatásban levő dr. Szabados Sándor, aki 1874. január 14-én Komáromban született, nőtlen, hírlapíró, a diktatúra propagandaügyi népbiztosa volt; és az 1919. augusztus 12-e óta előzetes letartóztatásban levő Bokányi Dezső, aki 1871. február 14-én Budapesten született, kőfaragómunkás, a diktatúra szociális ügyek népbiztosa, továbbá hadtestparancsnok volt.

Kelen József, Nyisztor György, Szabados Sándor és Bokányi Dezső tehát népbiztosokként tevékenykedtek az ún. Forradalmi Kormányzótanácsban, amelyet 1919. március 21-én erőszakos hatalomátvétellel — az ezeréves Magyar Alkotmányt sárba tiporva — hívtak életre. Ennek az intézménynek, mint a bolsevik diktatúra csúcsszervének, legfőbb feladata az volt, hogy teljes hatáskört vindikálva megszervezze a nemzetfenntartó osztályok elnyomását, és támadást intézzon a legszentebb jogintézménynek, így a magántulajdon, a vállalkozás, a forgalom és a munka szabadsága ellen. A történelmi osztályok ellen léptek fel ezek az emberek, behajtva nemzetünket egy világkatasztrófaként jellemezhető egyetemes forradalomba. E célok érdekében pedig az 1878. évi ötödik törvénycikknek

a hatály BT. rendelkezéseibe ütköző cselekmények sorozatát valósították meg.

Mindezekre tekintettel nevezettek mint a Btk. 70. §-a szerint való tettestársakat, a Btk. 127. §-ának 2. pontjába ütköző felségsértés címén azzal vádolom, hogy közreműködtek a Forradalmi Kormányzó Tanács 1919. március 21-én történt megalapításában, annak a platformnak a megvalósításában, amelynek alapján az ún. proletárdiktatúra felállítása proklamáltatott. De vádolom többek között a Btk. 153. §-ba ütköző lázadás címén is nevezettek, mivel részt vettek megszervezett és felfegyverzett csoportok olyan irányításában, amely arra irányult, hogy a váláshoz, a hazához és a társadalmi békéhez szolgáló eszmékhez, elsősorban azonban a magántulajdon szent intézményéhez ragaszkodó osztályokat fegyveresen megtámadják. Nevezettek részt vettek abban a kormányzótanácsban, amely Vörös Hadsereg elnevezéssel új, ún. proletárhadsereg felállítását rendelte el. Ez a hadsereg egyébként semmirekellők-ből és az utcai csöcselékből verbuválódott.

Már most felhívom a Méltóságos Elnök Úr és a Tekintetes Királyi Törvényszék figyelmét arra, hogy a bűnösség megállapíthatósága a haza elvetemült ellenségeivel szemben nem akadályoztathatik meg holmi teoretikai elmejátékok szemfényvesztésével. Jelen bűnvádi perben nyilvánvalóan többről van szó, mint a hatályos törvények egyszerű alkalmazásáról. A Tekintetes Királyi Törvényszéket a történelem intőpéldái kell hogy vezessék folyó ügy megítélésében. Történelmi tárgyalás ez, Tekintetes Királyi Törvényszék, ahol a nemzet történelmi becsületéről, történelmi osztályok becsületéről van szó. A vádhatóság minden igyekezete ellenére sem teljes a Tekintetes Királyi Törvényszék elé terjesztett bűnlajstrom. Már csak azért sem, mert pergazdaságossági okokból a főügyesség elkülöníteni indítványozta a vádlottakat terhelő szocializáló rendeletek meghozatalában való közreműködésüket. De akár teljes a bűnlajstrom, akár nem, ennek a bűnpernek a sértettje maga a társadalom, a maga teljességében. Elégtételt követelünk a most is leselkedő, támadásra mindig készen álló vörös rémmel szemben. Ne feledkezzünk meg Kun Béla búcsúszavairól, aki azt mondotta: „Mi az átmeneti idő alatt félreállunk. Ha lehet, az osztályegységet fenntartjuk. Ha nem lehet, akkor más módon küzdünk, hogy újult erővel, tapasztalatokkal gazdagabban, realisabb körülmények között, érettebb proletariátussal új harcba kezdjünk a proletariátus diktatúrájáért, és új fázisát kezdjük meg a nemzetközi proletárforradalomnak.”

Nagyon vigyázni kell tehát, Méltóságos Elnök Úr, Tekintetes Királyi Törvényszék. Ezért joggal hangoztatom, hogy az ilyen emberekkel szemben az enyhítést elrendelő törvények alkalmazásának helye nem lehet, velük szemben a törvények teljes szigorával kell eljárni.

ELNÖK: Kelen József! Mondja el védekezését az utolsó szó jogán!...

KELEN: Méltóságos Elnök Úr! — Tekintetes Királyi Törvényszék! Nehéz és keserves út volt az, amit az utolsó hat év alatt Magyarország megtett. Szarajevó megtorlásának eredménye: világháború. A magyar katonák harctéri dicsőségének eredménye: százezerrel több sír, vér és könny, árva és özvegy. És a mi nagy, szent lelkesedésünk, akarásunk, fellángolásunk az ország megmentésére, a nép sorsának boldogabbá tételére, egy jobb jövő előkészítésére szintén újabb gyászt, könnyet, vért és szenvedést hoz.

Méltóságos Elnök Úr! Tekintetes Királyi Törvényszék!

Méltóztassék megengedni, hogy magamról is beszéljek. Bárhol dolgoztam, akár azelőtti állásomban, akár — csekély erőmhez és képességemhez mérten — a szaktudomány és a műszaki szakirodalom terén, akár később, országos problémák intézésénél, mindig igyekeztem magamból a legjobbat adni. Minden irányú működésemet bátran bocsátom bárki bírálatára. A Tanácsköztársaság alatt is. Ezzel talán már be is végezhetném. Ha mégis tovább beszélek, teszem azt azért, mert úgy érzem, hogy amint egy volt a tárgyalás, a vád és a védőbeszéd, úgy eggyé szövődik össze valamennyiünk védekezése is. Mindenekelőtt hitvallást teszek: szocialista voltam, az vagyok ma is. Nem úgy lettem azzá, hogy beleszülettem volna ebbe a hitvallásba, nem is úgy, hogy osztályhelyzetem determinálta volna azt. Szocialistává tett engem a sok tanulás, és az a kevés tapasztalat, amit eddigi életemben szerezni alkalmam volt. Cselekedni akartam én is, s ezért nekem is le kellett mondanom a polgári társadalom néhány olyan előnyéről, amelyet az megtagad azoktól, akik vele megalkudni nem tudnak. És mégis, mint a vádbeszédben hallottuk, törtető, stréber intellektuel a nevünk éppúgy, mint ahogy azok a munkások, akik nappal dolgoztak és éjjel tanultak, hogy megszerezzék maguknak a szükséges tudást és ezáltal egész emberekké legyenek, munkátlan munkásvezérekné neveztetnek itt.

Engem elsősorban a közgazdaságtan tanulmányozása tett szocialistává. Nem akarok részletesen foglalkozni ezzel, hiszen azok a cselekedetek, amelyek ezzel legszorosabb összefüggésben volnának, a szocializálás cselekedetei, jelenleg nincsenek tárgyalás alatt. Mégis, azt hiszem, hogy röviden szólnom kell erről is, mert csak így tudom indokolni a proletárdiktatúrával szemben való állásfoglalásomat, csak ezzel tudom igazolni magamat is.

Amikor a közgazdaságtan részletekből először kezd kibontakozni valamilyen egységes kép, akkor bámulva lát az ember egy harmonikus épületet, a liberális közgazdaságtan szerkezetét. A szabad verseny mechanizmusa következtében az önzés, az egyéni érdek a közérdek szolgálatában áll. A kereslet és kínálat törvényszerűsége, vaskövetkezetessége idézi elő a termelésnek, a fogyasztásnak, az általános gazdasági helyzetnek, a technika és a tudomány mindenkori állapotának megfelelően a gazdasági folyamatok legjobb lebonyolítását. Ebbe az automatikus folyamatba minden beavatkozás csak káros lehet, és az állam szerepe kizárólag az éjjeliőré; feladata a rend és nyugalom fenntartása. No, de ezzel szemben mi a valóság? Azt kell látnunk, hogy állandóan nő az államok gazdasági kompetenciája, hogy kénytelenek mindinkább és mind erőteljesebben beavatkozni a gazdasági életbe. Még azokban az országokban is, ahol legkomolyabban veszik a liberális gazdaságtan alapelveit, ahol a legtöbb lehetőség is van ezek érvényesítésére, a liberalizmus ósházájában, Angliában, de az Észak-amerikai Egyesült Államokban is, ahol még állami vasutak sincsenek, abban az időben, amikor a közérdeknek minden tekintetben a magánérdek fölött kellett állnia, a háborúban, ott is szakítottak a liberalizmussal. A liberális közgazdaságtannak is kevés olyan híve van, aki ne látná be már, hogy e teória három fő alap tétele — a vállalkozás, a forgalom és a munka szabadsága — nem posztulátum többé, mint azelőtt gondolták, hanem fikció. Tekintetes Királyi Törvényszék! Lehet-e a vállalkozás szabadságáról beszélni ott, ahol a monopóliumok, szubvenciók, privilégiumok, koncessziók, mint az állam

beavatkozásai, másrésről meg kartellek, trösztök, szindikátusok szabad megegyezés alapján korlátozzák a szabad versenyt és ezzel a szabad vállalkozást? Ugyanakkor a forgalom szabadságáról se lehet beszélni ott, ahol be- és kiviteli tilalmak, árdrágító törvények, díjkedvezmények, vámok, forgalmi adók és illetékek rendszere áll fenn. És vajon munkaszabadságról van-e szó ott, ahol a munkaadók tömörülnek, a munkások szervezkednek, ahol bojkott, kizárás és feketelista van? Látnunk kell azt is: előfordulnak olyan jelenségek, hogy ugyanazon időben ugyanazon helyen vannak pl. munka nélküli cipőgyári munkások, szünetelő cipőgyárak, rothadó bőrök és emberek, akiknek nincsen cipőjük. Ott valahol tehát valami számítási hibának kell lennie...

I. FÉRFIHANG: Tanuló voltam abban az időben a Ganz Waggonggyárban, és mi, tanoncok is, sztrájkot indítottunk száz százalékos bérjavításért. Mert akkor éhezünk, cipőnket használt gépszijakból csináltuk, a ruhánk foltozott volt. Még amikor segéddek voltunk, akkor is foltozott ruhában jártunk, különösen télen, amikor a télikabát eltakarta.

II. IDŐS FÉRFIHANG: Vittek nap nap után katonákat el, mindig kevesebben voltunk és mindig több munkát követeltek. Hát határtalan volt a munkaidő. Reggel bement az ember a gyárba, nem tudta, hogy mikor jön ki. Annyit sem kerestem, hogy a jegyre kiadott élelmet ki tudtam volna rendesen váltani, mint ahogy az megvolt.

I. HANG: Egyébként a gyárban katonai parancsnokság volt. Csendőrség is tartozott a keze alá, akik állandóan őrzárszerűen jártak a műhelyekben. Aki fegyelmezetlen volt, akkor kihallgatásra vitték, és annak a gyári parancsnoknak az volt a mániája, hogy aki kihallgatásra ment, azt mindegyiket kopaszra lenyíratta, ha haja volt, és lecsukták a gyári fogdába a vétkezőket.

II. HANG: 18-as sztrájkkor, emlékszem vissza, szakszervezeti bizalmi voltam. Békesztrájk és

bérharc egybekötve. Minket, bizalmiakat, egybehívott akkor egy alezredek, a gyár parancsnoka, az acélöntőde és az öntvénytisztító közé. Meg akart tizedelni azzal, hogy ezt a sztrájkot kiobbantottuk. Emlékszel rá? Felállítottak bennünket ott sorba, hogy megtizedelnek.

I. HANG: Emlékszem.

II. HANG: Hát persze, mikor meghallották a dolgozók, hogy mi történik a bizalmiakkal, az egész gyár dolgozói odavonultak erre az úgynevezett tolópadvágányra, ahol bennünket fölállított a gyárparancsnok.

III. FÉRFIHANG: Zselyonka a bizalmiakat véres fejjel engedte ki a B. VII.-nek az udvarára. Amihelyest meglátta ezt a tüzelőember, aki a kazánokat fűti, és egyik-másik arra menő ember, riadót fűtt, és abban a pillanatban a munkásság leállt.

I. HANG: Zselyonka százados vezényelt: ha egy perc alatt a tömeg széjjel nem oszlik, azonnal fegyvert fog használni. Erre mi történt? Nem egy perc, de még egy fél perc sem múlt el, amikor belelövetett a tömegbe. Úgy, hogy ottmaradt hat halott és negyvenhét sebesült.

IV. HANG: Én a KIMSZ munkájában vettem részt. Természetesen elsősorban az ipari tanulóknak rendezték a munkaidejét,

rendezték szociális körülményeit, rendezték az iskoláztatás idejét, tehát a munkaidőbe számított az iskoláztatási idő. Megszüntették a kíméletlen kizsákmányolást, és rendezték a tanoncok bérezését is. Mindenesetre, gondoskodtak arról is, hogy a négyéves világháború alatt lerombolt szervezetű ifjúság munkásokat felruházzák és felerősítsék. Ez elég széles körű akció volt, és ezzel már a direktórium foglalkozott. Ebben magam is részt vettem, mint társadalmi munkás, ennek lebonyolításában.

V. HANG: A 12 órás munkaidőt eltemettük. Kominek elvtárs összehívta az összes kovácsokat és az összes szeráru-üzemi munkásokat, és akkor vaskoporsót csináltunk, amire ráírtuk, hogy itt nyugszik a 12 órás munkaidő. Fölálltunk négyes sorokba, és átvonultunk egy másik üzembe — persze énekelve az Internacionálét. Kominek elvtárs volt a pap, és ő mondta a rekviemet fölötte, akkor a kemencébe bedobtuk a vaskoporsót, és ezzel vége is volt a szertartásnak. Sőt, még a dalárda is énekel . .

KELEN: A gazdasági fejlődés legközelebbi fokának azt kell tartanunk, amikor az egész gazdasági élet minden viszonylatát az állam szabályozza, de most már valóban tervszerűen és most már az igazi közérdek szempontjai szerint. Ezek eszközei továbbá az üzemek szocializálása, az üzemmegosztás és a kooperáció. Mindezek a rendszabályok ma már a szaktudomány közkinccsei.

Tekintetes Királyi Törvényszék!

Március 21-én arról értesültem, hogy egy olyan kormányforma alakult Magyarországon, amely a racionális termelés megvalósítását nemcsak lehetségessé teszi, hanem azt egyenesen meg is követeli. Csak természetes tehát, hogy meghívásra elvállaltam a szociális termelés egyik népbiztoságát. Az ember gyakran nem választhat; a történelmi fejlődés lefolyik a maga útján és minden eszközt felhasznál; minket magunkat is. Megtörténik ez a fejlődés fokozatosan, ha lehet, és megtörténik ugrásszerűen is, ha úgy kell. Hogy az új, mindent kiegyenlítő világrend miképpen fog bekövetkezni, azt előre megmondani nem lehet. Hogy vajon úgy fog-e jönni ránk, mint ahogy azt a szocialisták egyik előfutárja, Owen Robert angol gyáros képzelte, vagyis mint a tolvaj, lopva, észrevétlen, éjnek idején, vagy pedig el fog jönni lelkesedés, pirosló arcok és piros zászlók kíséretében, vagy pedig újabb vérözön, esetleg talán még egy újabb világháború után — mindezt nem tudhatjuk.

Am e pillanatban is csak azt mondhatom Luther szavaival: „Itt állok és nem tehettem másként.” Bűntelen vagyok-e, felmentést kérjek-e? Van bűnöm! Bűnöm az, hittem és hiszek abban, hogy a világ úgy, ahogy van, a maga sok igazságtalanságával, gyásszal, vérrel, könnyel és szennyel, nem a legjobb minden lehető világok között. Hittem és hiszek abban, hogy van egy olyan fejlődés, amely minél több ember minél nagyobb boldogságának lehetősége felé vezet. Én hittem és hiszek abban is, hogy mindenkinek, aki ezt a fejlődést felismeri, vagy felismerni véli, erkölcsi kötelessége képességei szerint önmagát ennek szolgálatába állítani. — Nyugodtan várom az ítéletet.

ELNÖK: Néhány perc szünetet tartunk.

TÖBB KOLLÉGÁMTÓL ÉRTESÜLTEM, MILYEN
HELYZETBEN VAN KELEN JÓZSEF BUDAPESTI MÉR-
NÖK. BÉCSI SZAKKÖRÖKKEL EGYETEMBEN MENTŐ-
AKCIÓT SZERETNÉK INDÍTANI ÉRDEKÉBEN. BIRTO-
KOMBAN VAN A DELFTI ELEKTROTECHNIKAI TAN-
SZÉK IGEN ELŐNYÖS VÉLEMÉNYE. KI KELL JELEN-
TENEM, HOGY ENNEK AZ ÉRTÉKES FÉRFIÜNAK AZ
ÉRDEKÉBEN BÁRHOL HAJLANDÓ VAGYOK, SZÓBAN
VAGY ÍRÁSBAN KÖZBENJÁRNI. EZT A LEVELEMET IS
KELEN FELESEGÉNEK TETSZÉSÉRE BÍZOM: OTT ÉS
ÚGY HASZNALJA FEL, Ahol HELYESNEK VÉLI.
A MAGAM RÉSZÉRŐL NAPJAINK EGYIK LEGFONTO-
SABB FELADATÁNAK TARTOM, HOGY AZ OLYAN JÓ
ÉS IGÁZ EMBEREKET, MINT KELEN, MEGVÉDELMEZ-
ZUK A POLITIKAI DÜHTŐL. MŰVEI, TALÁLmányAI
ALAPJÁN KITŰNŐ SZELLEMI MUNKÁSNAK ISMER-
TEM MEG ŐT. EZÉRT NEMCSAK JOGOM, KÖTELESSÉ-
GEM IS, HOGY MELLETTE KIALLJAK.

BERLIN, 1920. NOVEMBER 8.

ALBERT EINSTEIN

ELNÖK: Az ülést folytatjuk. Az utolsó szó jogán következik Nyisztor György.

NYISZTOR: Méltóságos Elnök Úr, Tekintetes Királyi Törvényszék! Amikor a Főügyészhelyettes Úr a vádbeszédet befejezte, akkor egyenként vett bennünket elő és olvasott a fejünkre. A Tekintetes Királyi Törvényszéknek és a Méltóságos Elnök Úrnak figyelmébe ajánlott engem is, hogy én munkásvezér voltam. Hát én ezt nem tagadtam, és most se tagadom. Én csakugyan munkásvezér voltam 1879 óta és 1898-ban, az első szocialista népgyűlésen, Szatmáron, ahol Mónus József tartott volna beszédet, de elfogta a láz, és abbahagyta, engem lökött fel az asztalra. Még a tábla is a tarisznyámban volt, amelyen írni tanított engem. És én akkor kétezer emberhez beszéltem. Amikor felálltam, annyira megijedtem, hogy a plafonra néztem, arra gondolva, hogy így talán mégse történik velem semmi baj, és elkezdtem beszélni. Őt perc múlva megálltam, és éljeneztek.

Megvallom, elismerem Tekintetes Királyi Törvényszék, hogy én a szocializmust tanítottam. A szocializmust és a hazafiságot.

Tagadom, hogy a szocializmus azt tanítaná, hogy a hazafiság semmi. A hazafiság nálam nem üres fogalom. Nem akartam, de most úgy látom, el kell mondani azt is, hogy amikor népbiztos voltam, eljött egyszer hozzám a sárbogárdi direktórium, és azt mondta nekem: Arany Lászlóné szeretné, ha azt a házat, amelyben Arany János lakott, feloldanák a szocializálás alól. Én csak annyit mondtam: Arany János emlékének tartozunk annyi kegyelettel, hogy feloldjuk a házat a szocializálás alól.

Az is nagyon marja a lelket, hogy a Főügyészhelyettes Úr azt mondotta rólunk: ezek az emberek itt nem forradalmárok, ezekben nincs lelkesedés, ezek önző emberek, mondotta Főügyészhelyettes Úr, önzők, akik csak a saját érdekeiket akarták. Sőt még azt is mondotta, hogy mi nem

is akarunk igazán kommunizmust; hanem csak uralkodni akartunk, harcolni, és hogy amit ő most mond, azt a történelem majd igazolni fogja. Én kérem, Tekintetes Királyi Törvényszék, ahhoz szeretnék hozzájárulni, hogy a történelem csakugyan igazoljon majd valamit. De az igazságot!

VI. HANG: Ez alatt a 133 nap alatt maradandó nagy alkotásokat nem tudtunk végrehajtani, részben a rövid idő miatt, részben mert rövidesen fegyvert kellett fognunk a betolakodó ellenség ellen. Amíg még itthon voltunk, amíg még nem kellett kimen-ni a frontra, államosítottuk a házakat. Próbáltuk a nagybirtokokat fölosztani. Volt cselédeknek juttattunk földeket négyszáz, ötszáz holdas birtokon, ez jólesett ezeknek az embereknek, és pártolták a Tanácsköztársaság föntlétét, és bennünket is. Szóval, a politikánkkal egyetértettek.

VII. HANG: A Lakáshivatal a Parlamentben volt. Naponta ezrivel jöttek oda emberek, lakásigényléssel. Mindenkinnek a kérvényét bevettük, hivatalosan mindenkinnek az igényét két elvtárs ellenőrizte. Megállapítottuk, hogy igényjogosult és tényleg olyan helyzetben van: annak azonnal adtunk lakást. Körülbelül olyan 30—35 000 embernek. Például Benczúr utca, Andrássy út, a Fasor és mindezek a negyedek, természetesen oda voltak legjobban a proletárok behelyezve. Volt olyan palota, kérem szépen, ott a Benczúr utcában, ahol volt bizony 36 szobás lakás. És ebben a 36 szobában lakott egy gróf — már a nevére nemigen emlékszem —, a felesége, és egy fia.

VIII. HANG: Én magam is albérletben laktam. Annak dacára, hogy sok üres lakás volt Angyalföldön, nem tudtuk megfizetni először, másodszor pedig nem mindenkinnek adtak ki lakásokat. Például, ahol gyerek volt,

az nem kapott lakást. Akinek foglalkozása olyan volt, hogy az nem volt rentábilis, annak sem adtak lakást. Én cipészmunkás voltam. Amikor megmondtam azt, hogy én cipészmunkás vagyok, hát „Suszternek nincs lakás!”, mindjárt a házmester azt mondta. Így kényszerültem én magam is a családommal albérletbe menni egy olyan családdhoz, ahol tizenhatan laktunk egy szoba-konyhás lakásban. Három évig laktam ott albérletben, gyermekemmel, feleségemmel, szóval egy tizenhat tagú családdal együtt. És mikor már a forradalmi munkástanács úgy intézkedett, hogy lakáshoz tudunk jutni majd, akkor én is elmentem a lakáshivatalhoz, hogy lakást kérjek a magam részére. Az akkori vezetőt, Somló Dezsőt nagyon jól ismertem, és amikor odakerültem elibe, azt mondja, hogy „Na, és mit akarsz te?” Hát mondom, én lakást akarnék, albérletben lakom, tizennyolcad magammal. „Lakjál még egy hónapig, vagy két hónapig, majd azután gyere! De most egyelőre itt maradsz, és majd nekiünk segíteni fogsz ezt a sok zajongó embert elhelyezni.” Berukkoltattak, és akkor elmentünk az ilyen úgynevezett burzsujlakásokra, és ott igénybe vettük a lakásokat. Ez volt a feladatunk. Megindult a költözködés az egész városon. Mindenfelé költözködtek az emberek. Leginkább lehetett látni, hogy amikor a proletárok költözködtek, kétkerekű kiskocsira rakták rá a holmijukat, egy szekrényt, egy mosdót, szegényes holmit, azokat vitték

befelé a város felé, azok felé a lakások felé, amiket nekik kiutaltak. Ami ruhát magukkal vittek, azt szegények kimosták, kitergegették az erkélyre, kerítésre. Habár ki volt írva a házakra, hogy „Itt proletárok laknak!”, erre nem is lett volna szükség, mert amikor láttuk azt, hogy itt ki van rakva a pelenka meg a száradó ruha, ez úgyis elárulta azt, hogy itt proletárok laknak. Ott, kérem, azt örömmel nézni akkor. Ott proletárgyerekek voltak, játszótér rendeztek be számukra azokban a kertekben, amelyeket féltve őriztek a mágnások, hogy oda jóformán a madarat sem engedték be. A mi virágaink voltak benne, a gyermekeink. Azok voltak a mi virágaink, és mi annak jobban örültünk (nevet), mint az ő kaktuszaiknak, ami-

ket ott elhelyeztek, abban a kertben.

IX. HANG: Rendesen fizették a lakbért, és hozzá is kezdtek renoválni. Betonozták a konyhát, ahol fel volt törve a konyha földje. Körülményekhez képest rendbe hozták, megcsináltak mindent, ami legszükségesebb. Csak akkor aztán a legnagyobb szomorúságunkra bekövetkezett a vég, mert augusztus 2-án azaz bosszult meg a háziúr benünket, hogy felemelte a lakbért.

VIII. HANG: Nekem Somló Dezső elvtárs annak idején azt ígérte, hogy „majd a végén neked is szerzünk megfelelő lakást”. Hát a végén én nem kaptam. Arra már nem került sor, hogy én lakást kaptam volna. Azután is megmaradtam tovább albérlőnek.

NYISZTOR: Méltóságos Elnök Úr, Tekintetes Királyi Törvényszék! Énnekem már csak rövid szavam van itt. Amikor a diktatúra mellé állottam, nem haboztam. Nem mondom, hogy nem gondolkoztam afelett, hátha elbukik az, és mi lesz akkor, és azt se mondom, hogy nem tudom, mi történik azokkal, akik részt vesznek egy olyan rendszerben, amely megbukott. Én ezekkel tisztában voltam. De odaálltam, mert lelkiismeretem azt súgta, hogy akkor követelek el nagy bűnt, ha nem állok oda, azért, mert ha húsz évig mozgok cselédek és munkások között, akkor nem volnék becsületes katona, ha nem vagyok velük akkor is, amikor kitört a vihar. Én odaálltam, oda kellett állnom azért, hogy azt a sok ezer cselédet és munkást megmentssem a pusztulástól. Odaálltam becsületből, küzdöttem abban a rettenetes viharban, társaimmal együtt. És ha én elpusztulok is, vigasztal engem az, hogy megmentettem a többieket. Az ítéletet nyugodtan várom.

ELNÖK: Szabados Sándor! Álljon fel! Az utolsó szó jogán védekezhetsz.

SZABADOS: Hadd tegyem fel a kérdést, hogy vajon az alkotmányok megváltoztathatatlan, örökéletre szóló alkotások-e? Azt hiszem, könnyen felelhetek rá: nem! Fejlődnek ezek éppen úgy, mint bármiféle más organizmus. Ha a törvények szembekerülnek az anyagi termelő viszonyokkal, a társadalom többségének gazdasági, szociális és politikai érdekeivel, akkor az ilyen törvények vagy véglegesen hatástalanokká válnak, nem hajthatók végre — a hivatásos jogászok azt mondják erre, hogy a törvény elhal —, vagy az ilyen törvények végrehajtása erőszakot provokál ki, a forradalom erőszakát. A világtörténelem nem látott még békésebb átmenetet egy egészen új társadalmi rendre, mint aminőnek éppen március 21-én vonultunk tanúi. Hiszen egyetlen vércsepp kiömlése nélkül vette át az államhatalmat a proletárdiktatúra, és pedig attól, aki ennek az átadására illetékes volt, az ideiglenes államfőtől. Hadd tegyem hozzá azonban, hogy

én egy olyan kormányban, amelynek programja a nép elnyomása lett volna, egy pillanatig sem foglaltam volna helyet. Mi a proletárdiktatúrát átmenetnek tekintettük a proletár-demokrácia felé, egy olyan demokrácia és egy olyan társadalom felé, ahol egyenlők a jogok és kötelességek, ahol mindenki számára adva vannak az érvényesülés gazdasági feltételei, ahol nincsenek kapitalisták és bérabszolgák, ahol nincs kizsákmányoló és kizsákmányolt, ahol mindenki, aki a társadalom számára hasznos munkát végez, egyenlően társ és testvér. Hogy mi egy ilyen társadalmat akartunk, azt jól igazolja az április 8-án megjelent rendelet is. Ez a rendelet azt mondja, hogy mindenkinek van választójoga, aki a társadalomra nézve hasznos munkát végez.

ELNÖK: Szabadna talán megtudnom, hogy mit tartottak Önök hasznos munkának?

SZABADOS: Nem könnyű ezt ezen a helyen kifejtennem, de ha méltóztatik, szolgálhatok néhány példával. A Tanácsköztársaság kormánya egyetlen embernek adott hivatalos dísztemetést, díszsírhellyel és népbiztosi méltatással. Az egyetlen ember, aki ezt a temetést kapta, nem kézi munkás, hanem arisztokrata volt. Bárány Eötvös Loránd egyetemi tanárról van szó. Íme egy példa, hogy mit tekintett a diktatúra a társadalomra nézve hasznos munkának. Egy másik személy, akire hivatkozni szeretnék, Tisza Istvánnak egy régi dzsentricsaládból származó híve. Meghallottuk, hogy ez az ember beteg, így hát a házbizalmi azonnal utasítást kapott: mindent, amit csak tud, biztosítson neki. Magam is kiküldtem valakit batyuzni vidékre, hogy csirkét, tojást, karfiolt, tejet szerezzen, hogy ez az illető betegségéből megmenthető legyen. Mert ez az ember művész volt, nagy művész, úgy hívták: Szinyei Merse Pál. Nekem ugyan a tanácsrendszer megalkotására vonatkozó rendelet megteremtésében és végrehajtásában semmi részem sem volt, de nem tarthatnám magamat becsületes embernek, ha megtagadnám ezt a rendelkezést. Hiszen forradalmi kísérlet volt ez a rendelet, és csak az undorítóan cammogó és pökhendi, fennhéjázó bürokrácia...

ELNÖK: Vigyázzon a kijelentéseire, nem azért van itt, hogy bárkit is sértessen, aki a régi rendszerhez tartozik! Semmiféle ilyen jelzöt nem vagyok hajlandó meghallgatni! Nagy hatalom van a kezemben, vigyázzon!

VÉDŐ: Tiltakozást jelentek be! A vádlott az utolsó szó jogán belátása szerint védekezhet; súlyosan törvényellenes őt hatalmi szóval fenyegetve megakadályozni!

ELNÖK: Üljön le! Maga itt már leszerepelt!

VÉDŐ: Kérem a méltóságos Elnök Úr szavait szó szerint jegyzőkönyvbe venni, hadd legyen írásos bizonyítéka annak, milyen eszközökkel folytatták ezeket a pereket! Nem győzöm kellőképpen hangsúlyozni, mily kevéssé egyeztethető össze a vádlottak és a védelem jogainak állandó korlátoztatása azon alkotmányos elvekkel, melyekre a vád tisztelt képviselője olyan előszere-ttel hivatkozott. E per folyamán keserűen kellett tapasztalnunk, hogy egyetlen védelmi indítvány, egyetlen olyan javaslat sem nyert elfogadást, mely az igazság kiderítését célozta.

ELNÖK: Hogy meri sértetgetni a bíróságot! Figyelmeztetem, hogy szankcióhoz folyamodom, ha nem hagy fel tűrhetetlen magatartásával!

VÉDŐ: Méltóságos Elnök Úr! Én csupán azt sérelmeztem, hogy ezek a férfiak, akik előttünk állnak, és akiknek tisztességéhez kétség nem férhet...

ELNÖK: Védő Úr! Ne folytasson itt propagandát!

VÉDŐ: Nem én folytatok propagandát, Méltóságos Elnök Úr, hanem azok a lapok, amelyek pénzhamisítással és gyilkosságokkal vádolják azokat, akiknek puritánsága, embersége a tárgyalás hosszú hetei és hónapjai alatt ékesen bebizonyítódott! És kik ezek a vádlók? Akik maguk is kénytelenek beismerni, hogy a tisztikülönítményesek gyilkolnak, még ma is gyilkolnak, naponta gyilkolnak, rendőröket is gyilkolnak!

ELNÖK: Védő Úr! Ilyen körülmények között ön is a vádlottak közé kerül!

VÉDŐ: Több védőtársam már odakerült e per következményeként. De még ha a mai lapok által hírül adott új derestörvény alapján meg is botoztat a Méltóságos Elnök Úr, elmondom, amit a jövő úgyis tud: nem ezek a vádlottak a bűnösök...

ELNÖK: Elég! Azonnal hallgasson el. Kivezettetem!... Jegyezze meg, hogy nem a védelem, hanem a tanács elnöke vezeti a tárgyalást! Fel ne merjen szólalni még egyszer! A bíróság végtelen emberségességét példázandó, e minősíthetetlen incidens ellenére is lehetőséget adok a vádlottnak, hogy folytassa mondókáját.

SZABADOS: Valóban tiszteletreméltó, hogy — a per végére érkezvén — egy ízben még a tételesjogi rendelkezések is érvényt szerezhetnek maguknak. Így hát inkább törvény adta jogommal, és nem a Méltóságos Elnök Úr jóindulatával élve folytatom. Én, tekintetes Törvényszék, nem is mondhatok egyebet, minthogy abból, amit én cselekedtem a diktatúra alatt, nem bántam meg semmit, és hogy az ügyemet nyugodt lélekkel bízom rá minden forradalmak legfőbb bírójának, a történelemnek ítéletére. Vanak, akik azt mondják, hogy mi valami álomországot akartunk. Igen, én nem is tudtam mást elképzelni, mint egy ilyen álomországot. Olyat azonban, amely realitássá válik. Szocialista hitvallásom alapja az, hogy végül is el kell következni egy ilyen társadalomnak.

ELNÖK: Súlyos tényekkel van vádolva, Bokányi Dezső. Tegye meg hát észrevételeit.

BOKÁNYI: Elhangzott itt az a vád is, hogy a polgári osztály megsemmisítéséről lett volna szó. Ilyesmit én nem találok egyik platformban sem, illet nem is fogadtunk el. A valóság az, hogy a polgárság százezrei vettek részt a Tanácsköztársaság rendeleteinek nemcsak végrehajtásában, hanem mint hasznos szakerők, bekapcsolódtak a kommunizmusba, fizetést kaptak, sőt amennyiben bankbetéteik voltak, kétezer koronáig a maguk külön jövedelmét is felvehették minden hónapban. Ami a magántulajdon megszüntetését illeti, ez sincs a munkástanács által elfogadott platformban, de különben is a magántulajdon megszüntetése már a Károlyi-kormány alatt kezdetben vette. Ez a folyamat már akkor megindult, mégpedig a földreformmal, a gyárak és üzemek szocializálásával. Amit azonban az előbbi kormányok kényszerből tettek, azt a Tanácsköztársaság kormánya új tartalommal töltötte meg.

Fejemre olvasták itt a lázadás büntettét is. Ennek gerincét, úgy látom, a Vörös Hadsereg megalkotása adja. Állítólag ez volt az a hatalmi erő, amely a törvények uralmának és a jogrendnek helyreállítására irányuló mozgalmak letörésére felhasználhattatott.

Kijelentem, hogy a véderő felállítását a legsürgetőbb feladatnak tekintettem. A megbeszéléseken én a hadkötelezettség mellett foglaltam állást, de az, hogy toborzás vagy hadkötelezettség, tulajdonképpen nem is volt fontos számomra. Azokban a beszédeimben, amiket a katonák előtt tartottam, mindenütt katonai feladatokról és katonai célokról beszéltem,

megvallom és vállalom, hogy az ANTANT imperializmusa ellen buzdí-
tottam az embereket. Azt sem tagadom, sőt büszkén vállalom, hogy je-
lentős részem volt a hadsereg megszervezésében. Igenis, színházban, utcán,
moziban, műhelyekben, gyárakban, ahol csak tömegek voltak, ahol csak
munkások jöttek össze, beszédeket tartottam. És, igenis, azzal a zászlóval,
hogy mindenkinek kötelessége belépni a Vörös Hadseregbe. Beszéltem
én többek között a Magyar- és a Vígsházakban is, felszólítva az egész
jelen volt közönséget, hogy mindenki jelentkezze és lépjen be a hazát
védelmező Vörös Hadseregbe. Kimentem az Óbudai Hajógyárba, ahol
megkérdeztem, hogy ki volt katona. És azoknak, akik katonák voltak, azt
mondottam, hogy mindjárt ragadjanak fegyvert és azonnal jöjjenek ve-
lem a kelenföldi kaszárnnyába. És az emberek jöttek. Nemcsak azok, akik
már voltak katonák, hanem olyanok is, akik addig még nem voltak.

IDŐS FÉRFIHANG: *Sótér Alajos nyugalmazott bányász, Salgótarján. Kérem, május elsején megtartottuk a nagygyűlést. Szónokok előadták, hogy Magyarország veszélyben van. Felkérték a bányászokat, gyáriakat, minden ipari munkást, hogy legyen résen mindenki, mert napok kérdése vagy órák kérdése, hogy az intervenció sok betörnek Salgótarjánba. És ez az egy bánnyánk van, azt is el fogják töl-
lünk venni. Erre mi ígéretet tet-
tünk, amit május 4-én délelőtt, kilenc és tíz óra között be is váltottunk. Kimentünk a bá-
nyából, a piactéren mindenki a puskát kapdosta, és minden-
ki már ment a hegyek közé. Er-
re György Pista, a salgótarjáni dandárnak a parancsnoka azt mondta: Várjatok, majd felöl-
töztök ti, nem így mentek... Akkor mindenki átöltözött, ka-
tonába, és ki a határra...*

X. HANG: *Amikor a mezőtúri zászlóalj megérkezett, tőlünk kérdezték meg, gyerekektől, hogy merre vannak az inter-
venciók csapatok. Mi elmagya-
ráztuk, hogy merre. Akkor az őrmester hátrafordult a katonák felé, és azt mondta: „No, fiúk, most már isten ne segíts, csak csodálkozz!...”*

(Öregek énekelnek:

— Munka vitézei, még mire vártok?
Jönnek a szovjeti, hős proletárok.
Utat a fegyverek erdeje vág,
Eltűnik innén a régi világ.)

BOKÁNYI: *Eltársak! 1919. május hatodika van ma, és nekem ezen a napon még több helyütt kell beszélnem. Engedjék meg hát, hogy csak röviden szóljak.*

A munkásság mindenkor el-
lensége volt a háborúnak, ame-
lyet a kapitalizmus és az impe-
rializmus érdekében kellett foly-
tatnia. Ma azonban minden ön-
tudatos proletár tudja azt, hogy
mirről van itten szó: a proletár-
állam megmentéséről, minden
munkás egyéni életéről van már
szó. A magyar proletáriátus ér-
zi és tudja, hogy az fog most
eldőlni, hogy vajon visszasüly-
lyedünk-e ismét a régi rabszol-
gasorba, hogy a kapitalizmus
szöges ostora megint éles és
mély sebeket ejtsen a testün-
kön, hogy újra jogfosztott, ki-
zsákmányolt páriák legyünk-e,
vagy pedig a miénk legyen min-
den hatalom és a dolgozóké le-
gyen minden szépség és jószág,
amit csak az élet adhat. Buda-
pest munkássága teljesen tisztá-
ban van azzal a világtörténel-
mi hivatással, amelyet ezekben
a nehéz és komoly órákban tel-
jesít. Olyan hatalmas erő ez,

amelyet a burzsujok szolgahada nem fog tudni letiporni.

V. HANG: A Kominek elvtárs értesítést kapott a járőröktől, hogy a csehek páncélvonattal támadnak. Hát erre neki egy ötlete támadt, hogy van a salgótarjáni acélgyárnak egy házi mozdonya, ezt alakítsuk át páncélvonattá. Akkor ő kiadta a rendelkezést a kazánkovács mesternek — Cserbe, Percze, ezeknek —, hogy azonnal lássanak hozzá és csináljanak egy páncélvonatot. Voltak kazánlemezek, és ezekből a lemezekből házilag megcsinálták. Volt a gyárnak egy lapos kocsija, azt még melléje csatolták, amire nyolc centiméteres ágyút szereltek rá, a mozdony-előterébe pedig felszereltek egy nehézgéppuskát. Ezzel a páncélvonat elkészült. Akkor kiadták a parancsot, hogy két kocsit csatoljanak hozzá, MÁV-kocsit. Aztán lementek a Nagyállomásra. Ott már nem találtak senkit, csak egy öreg bakterka volt, aki őrzött, mert a többi vasutas elmenekült. Akkor föl is mentünk Somosra. A sátorosi kőbányában, egy ötlete támadt a Kominek elvtársnak, hogy rakjuk meg ezt a két kocsit bazaltkővel. Meg is raktuk a két kocsit. Azt mondja: „Ha elfogy a lőszerünk, akkor ezzel fogunk indítani támadást.” És úgy is történt a dolog. A kö-

vet arra tudtuk használni a harcban, hogy megraktuk a két kocsit, és felmentünk vele egy magaslatra, ott meglöktük a mozdonyt és ez nekiszaladt az intervenció hadsereg egy páncélvonatának. A páncélvonatot kisiklasztotta, és ő a töltésről legurult, le, a völgybe. Ezzel úgy elriasztottuk az intervenciósokat, hogy ezek azt gondolták: itt, ki tudja, milyen hadsereg van. És mikor mi megjelentünk páncélvonattal, ők nem is tudták elképzelni, hogy itt még ilyesmi is létezik...

XI. HANG: A kilences mozdony, az kivette a részét a Tanácskőztársaság háborújában is. És amikor visszatért, ugyanúgy bekapcsolódott a termelésbe, ugyanúgy a békés munkát folytatta, mint ahogy a mai napig is folytatja.

XII. HANG: Ez már körülbelül hatvanéves. Időközönként már kazáncsere volt, javítottak rajta, úgy hogy felújítjuk mindig. Ez már egy erekllye lesz a Tarjáni Acélgyárnak.

(Öregek énekelnek:

— Munka vitézei, még mire vártok?
Jönnek a szovjeti, hős proletárok.
Utat a fegyverek erdeje vág,
Eltűnik innét a régi világ.)

BOKÁNYI: Tekintetes Királyi Törvényszék! Az én címem hadtestparacsnok volt. És én ezt megbecsülésnek tartottam. Hogy járt-e ez valami különös kiváltsággal? Hát többek között azzal, hogy a nagy nyári forróságban vasúti kocsiban lakhattam. Ezzel a kiváltsággal járt ez a cím, én azonban büszkén vállalom ezt a címet. Szememre vetették azt is, hogy szívesen és szeretettel beszéltem Frankel Leóról. Igen, Frankel Leó nekem valami csodás tünemény volt. Egyszer Párizsban, egy nagygyűlésen beszéltem a francia munkások előtt, és a tömeg nagy tapsal fogadta, amikor Frankel nevét említettem. A párizsi munkások büszkéek voltak a kommün magyar származású miniszterére. Én Frankel Leót nagy embernek tartom, akit a francia munkásság szívébe zárt és akinek a magyar nép is kegyelettel őrzi emlékét. Mi, szocialisták, a forradalmárokat tartjuk nagy embereknek.

És ezen nem tud változtatni egyetlen osztálybíróság elmarasztaló ítélete sem.

ELNÖK: A Királyi Törvényszék, a Magyar Szentkorona nevében, a következő ítéletet hozta:

Kelen József, Nyisztor György, Szabados Sándor és Bokányi Dezső vádlottak bűnösök felségsértés és lázadás büntettségével, továbbá meg nem határozható számú gyilkosság büntettségére való felbújtásban, és pénzhamisítás büntettségében is. Ezért a bíróság Kelen József, Nyisztor György és Szabados Sándor vádlottakat életfogytig tartó fegyházra, Bokányi Dezső vádlottat pedig halálra ítéli.

Ezen ítélet ellen fellebbezésnek helye nincs.

XIII. HANG: Én is letartóztatásba kerültem. Háromszázhetvenen voltunk a törvényszék épületében. Ottan összeült egy ítélkező bizottság Révész István pápai prelátus elnöklétével. Kecske-méten, akiket politikai magatartásuk miatt kivégeztek, körülbelül ötvenhárman voltak. Minden tárgyalás nélkül kivégezték őket. Én a második emeleti 46-os zárkában voltam, ötödik magammal kijelölve. Oda harmadiknak jutott fel a kivégző osztag. Sorban szólították: Szegedi Lajos, Lazarovits Károly, Farkas Sándor, Takács György és Szili István. Öten voltunk a névjegyzéken. Szegedi Lajost leütötték puskatussal. Nem akart kimenni, hát térdre vágódott, összeesett, kihúzták. De meg kell mondanom: előzőleg, még mielőtt ezek a kivégzések megkezdődtek volna, benn járt a pápai prelátus. Végigment a zárkán, ahol a kivégzendők névjegyzéke fel volt akasztva. Azt mondta nekem a főpap: „Térj Istenedhez, fiam, még nem késő!” „De hát milyen bünt követünk el, főtisztelendő úr, hogy itt a gyónás szentségét akarja velünk végrehajtani?” Azt mondja: „Nem érzed magadat bűnösnek? Hiszen vétettek a magántulajdon szentsége ellen, és fegyvert fogtatok a fennálló társadalmi rendre.” Azt mondtam: „Fegyvert fogtunk a

betolakodó ellenségre, ez pedig len minden állampolgárnak szent kötelessége. Ha a hazáját megtámadják, meg kell védeni!” A főpap azt mondja: „Tinektek nem is volt hazátok!” Mondom: „Tényleg igaz a', főtisztelendő úr, mert minket hazátlan bitangoknak neveztek.” Otthagyt bennünket, megfenyegetett. Utána való napokban jöttek a mi zárkánkba is, s elhurcolták — mint ahogy már mondtam — Szegedit, Lazarovitsot, Farkast, Takácsot. Takácsot nem vitték el, mert valahogy — nem tudjuk ma se, akkor se tudtuk, honnan — elővett egy borotvát, és elmetszette saját nyakát. Ez az esemény a banditákat is megzavarta. És az ott statisztáló Bálint fogházor — aki a zárkákat nyitogatta — belépett, és énvelem és egy Székely nevezetű nagykörösi nyomdással, aki már nem él, vitette le ezt az átvágott torkú embert a törvényszék udvarába. És itt olyan hátsó zárkába, a földszinten, bebújtatott bennünket. Nem vitt már föl az emeletre. Így maradtam meg.

DR. CSATÓ: Gyilkosok kezében voltunk. Aki a kezük ügyébe került, vagy a különítmények végeztek rövid úton velük, vagy pedig ez a látszatbíraskodás, ez a törvénytelen eljárás végzett velük.

KEMÉNY FÉRFIHANG: Innen mon-

dok köszönetet azoknak az élő embereknek, akik a Tanácsköztársaság bukása után jóindulattal voltak irántunk, akik dugdostak a fehér elől. Köszönetet mondok a családomnak, amely oly sokat szenvedett az (sír) apjának eszméjéért folytatott harcban. Borzas István, Várpalota.

DR. CSATÓ: Gyilkosok ítélkeztek munkások, parasztok, vagy pe-

dig haladó értelmiség legkiválóbbjai fölött. Azóta hosszú idő telt el. Nem voltam már egész fiatal ember akkor sem, amikor a Tanácsköztársaságban dolgoztunk. De élettapasztalatom és jogi tudásom alapján csak azt tudom, hogy ami hazugság, az előbb-utóbb kiderül, és helyreáll a történelmi igazság. Népbiztosainknak tiszta emlékéket így őrizze meg a mai nemzedék.



Lehel István rajza